

Захаванне аб'ектаў сакральнай спадчыны – дыялог зацікаўленых бакоў

У рамках Дзён еўрапейскай спадчыны ў Беларусі 9 верасня ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі адбыўся круглы стол «Культурная спадчына і рэлігія», які арганізавалі Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, Інстытут беларускай культуры і НББ. У сустрэчы ўдзельнічалі прадстаўнікі Міністэрства культуры і замежных спраў, ЮНЕСКА, АБСЕ і Савета Еўропы, Апарата Упаўнаважанага па справах рэлігій і нацыянальнасцей пры Савеце Міністраў Рэспублікі Беларусь, Беларускай Праваслаўнай царквы і Каталіцкага касцёла, іншых устаноў. Гасцем круглага стала стаў кіраўнік міжнароднага аддзела Дэпартамента па культурнай спадчыне пры Міністэрстве культуры Літоўскай Рэспублікі Альфрэдас Емантас.

Тэма абмеркавання актуальная і абрачная невыпадкова. Ад узаемнага супрацоўніцтва дзяржавы і рэлігійных устаноў залежыць стан захавання адзінага, большага часткай захаванага, складніка вялікага скарба беларускай культуры: гістарычна значных узораў сакральнага дойлідства, што фармуюць аблічча краіны і ўвасабляюць гістарычную памяць духоўнай культуры нашага народа.

Ва ўступным слове намеснік міністра культуры Віктар Кураш адзначыў, што культура з'яўляецца адным са стратэгічных напрамкаў дзейнасці дзяржавы, а ахова гісторыка-культурнай спадчыны – адзін з прыярытэтаў яе дзейнасці. З 5397 аб'ектаў, унесеныя ў спіс гісторыка-культурнай спадчыны, 659 – помнікі сакральнай культуры. У тым ліку: 421 праваслаўны, 219 каталіцкі, 15 іудзейскі, 4 мусульманскія храмы. Дзяржава выдзяляе немалыя сродкі на аднаўленне, ці (пры немагчымасці аднаўлення) кансервацыю гісторыка-культурных помнікаў. Прамоўца распавёў пра тое, што зроблена і што будзе адноўлена згодна з дзяржаўнай праграмай на 2011 – 2015 гг. В. Кураш звярнуў увагу, што станоўчы вынік гэтай працы можна атрымаць толькі пры ўзаемным супрацоўніцтве дзяржавы, рэлігійных устаноў, мясцовых органаў кіравання, спонсараў і іншых зацікаўленых бакоў. Станоўчыя зрухі ў гэтым накірунку ўжо ёсць. Але праблемы захавання храмаў пакуль існуюць. Адна з найбольш вострых – правядзенне неадпаведнай будаўнічай працы на культавых аб'ектах, якія маюць статус гісторыка-культурнай каштоўнасці. Сустрэкаецца шмат выпадкаў, калі працы праводзяцца без дазволу Міністэрства культуры, без прысутнасці на аб'екце навуковага кіраўніка і г.д.

Пра намаганні МЗС і Нацыянальнай камісіі Рэс-

публікі Беларусь па справах ЮНЕСКА паведамілі начальнік аддзела АБСЕ і Савета Еўропы галоўнага ўпраўлення Еўропы беларускага МЗС Аляксандр Апімах і старшыня Нацыянальнай камісіі Рэспублікі Беларусь па справах ЮНЕСКА Уладзімір Шчасны. У. Шчасны засяродзіў увагу на прыкладах, калі з-за адсутнасці дыялогу ўзнікаюць сур'ёзныя непаразуменні, у выніку чаго страчваецца аўтэнтычнасць помнікаў і дарэмна марнуецца грошы.

Тэму працягнулі сябра Саюза архітэктараў Беларусі, настая-

будаўніцтва і ўводу ў дзеянне царкоўных аб'ектаў праваслаўных прыходаў Мінскага гарадскога благачыння, у рамках паўнамоцтваў, вызначаных для яе Патрыяршым Экзархам. Пры ім таксама створаны архітэктурна-мастацкі савет. На пасяджэннях гэтых устаноў разглядаюцца пытанні захавання, аднаўлення і выкарыстання храмаў, уключаючы тымі, што маюць статус гісторыка-культурнай спадчыны. Аднак пазней на пытанне, чаму не глядзячы на існаванне гэтых структураў мы маем шмат прыкладаў самавольнай рэканструкцыі, А. І. Карастылёў паведаміў, што не заўсёды святары ўзгадняюць свае дзеянні з кіраўніцтвам і звяртаюцца па дабраславенне мітрапаліта (якое, дарэчы, з'яўляецца абавязковым). Г. Шэйкін адзначыў іншую актуальную праблему – часам лягчэй узвесці новы будынак, чым аднавіць стары. Сакратар Мінска-Магілёўскай архідыяцэзіі кс. Юрый Санько і кс. Ігар Лашук засяродзілі ўвагу на складанасцях, што ўзнікаюць на

Пракуратурай як у БПЦ, так і ў касцёле зафіксаваныя шматлікія парушэнні заканадаўства, аднак заўважыла, што ўсе заўвагі і прапановы па іх выпраўленню па магчымасці выконваюцца. Яна прапанавала праводзіць працоўныя семінары па ўзгадненню дзейнасці і ўзаемнаму супрацоўніцтву па захаванню сакральнай спадчыны.

Гваімі ўражаннямі ад пачутага падзяліўся каардынатар еўрапейскай спадчыны ў Літве А. Емантас: «Я з заўвагаў і прапановаў XII ст. У нас такіх няма. Найстаражытнейшыя – у Свята-Духавым кафедральным саборы Вільнюса, датуецца XIII ст.». Сёлета праца літоўскага дэпартамента засяроджаная якаясць вакол тэмы насеннага жывапісу. Летась супрацоўнікі ведамства займаліся ўлікам дзейных старажытных драўляных органаў, якія захаваліся ў малых касцёлах невялікіх паселішчаў. Па выніках працы кожнага году дэпартамент выдае дыскі і кнігі з падрабязнымі апісаннямі культурнай спадчыны Літвы. Разам з тым гасць адзначыў, што ў іх, як і ў нас, увесь час узнікае адна і тая ж праблема – непаразуменне паміж дэпартаментам культуры і рэстаўратарамі. А. Емантас прывёў прыклад Вострай Брамы, працы па рэстаўрацыі якой у грамадстве выклікаюць вялікія спрэчкі.

Начальнік аддзела Апарата Упаўнаважанага па справах рэлігій і нацыянальнасцей пры Савеце Міністраў Рэспублікі Беларусь Марына Цвілік заклікала прадстаўнікоў касцёла і царквы далучыцца да прапаганды культурнай спадчыны краіны. На гэта кс. Юрый Санько паведаміў, што касцёл ужо шмат гадоў пад час свята Будслаўскай іконы Божай Маці праводзіць круглыя сталы і мае намер стварыць музейныя экспазіцыі пры касцёлах.

Намеснік дырэктара па навуковай працы Нацыянальнага Полацкага гісторыка-культурнага музея-запаведніка Тамара Джумантаева прапанавала ўвесці практыку папярэдняга вызначэння ў дамовы з БПЦ накірунка выкарыстання аднаўляемага помніка і запрасіла адпаведных спецыялістаў ажыццяўляць кантроль за рэстаўрацыяй Сафійскага сабора. Таксама яна выступіла з прапановаю ўнесці ў спіс нематэрыяльнай спадчыны «Святкаван-

не ўрачыстасці ў гонар Будслаўскай іконы Божай Маці» і «Мастацтва званароў Заходняй Беларусі».

Начальнік ўпраўлення па ахове гісторыка-культурнай спадчыны і рэстаўрацыі Міністэрства культуры Ігар Чарняўскі падкрэсліў неабходнасць дыялогу, а рэзалюцыю круглага стала прапановаў накіраваць раённыя выканкамам. Ён таксама акцэнтаваў увагу на выкарыстанні для аднаўлення храмаў малых грантаў.

Абагульняючы прыклады і разважання выступоўцаў, В. Кураш адзначыў вострую неабходнасць падрыхтоўкі і выхавання кадраў (у Літве працуе 140 інспектараў, у Беларусі – толькі 15), падкрэсліў неабходнасць павышэння адказнасці за парушэнне рэжымаў утрымання аб'ектаў гісторыка-культурнай спадчыны, цвёрдай вытворчай дысцыпліны ў захаванні помнікаў архітэктуры з боку як дзяржаўных службоўцаў, так і з боку рэлігійных служак, актывізацыі сумеснай працы з Архітэктурна-мастацкім саветам БПЦ, засяродзіў увагу на выкананні своечасовага догляду за драўлянымі храмамі.

З аплававана стварыць працоўную групу па захаванню гісторыка-культурных помнікаў і ў 2012 г. правесці навукова-практычны семінар, прысвечаны праблемам аховы, рэстаўрацыі і выкарыстання помнікаў сакральнай спадчыны. Вырашана таксама падрыхтаваць для ўключэння ў 2011 – 2012 гг. у Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцяў Рэспублікі Беларусь дасье па элементах сакральнай спадчыны «Святкаванне ўрачыстасці ў гонар Будслаўскай іконы Божай Маці» і «Мастацтва званароў Заходняй Беларусі». Удзельнікі прапанавалі актывізаваць працу па дапрацоўцы дасье «Матэрыяльнае ўвасабленне духоўнай спадчыны Святой Ефрасінні Полацкай» і прадставіць яго на разгляд Цэнтра сусветнай спадчыны ЮНЕСКА ў 2012 г. Таксама будзе прапрацоўвацца пытанне па магчымасці выдання альбома «Фрэскі Спаса-Ефрасіннеўскай царквы ў Полацку» з улікам апошніх адкрыццяў рэстаўратараў.

(Заканчэнне на стар. 6)

цель прыходу Храма ў гонар іконы «Усіх Тужлівых Радасць» протаіерэй айцец Ігар Карастылёў і памочнік Мітрапаліта Мінскага і Слуцкага, Патрыяршага Экзарха ўсяе Беларусі па гістарычных пытаннях Геннадзь Шэйкін. Кіраўніцтва БПЦ усведамляе ўсе складанасці праблемаў і прымае пэўныя захады для іх вырашэння. У выкананне Дамовы па супрацоўніцтве паміж Рэспублікай Беларусь і БПЦ ад 12 чэрвеня 2003 года Мітрапалітам Мінскім і Слуцкім Філарэтам 25 лістапада 2003 г. створаная Камісія па царкоўным будаўніцтве, архітэктуры і рэстаўрацыі. У палажэнні запісана, што яе асноўная мэта – каардынацыя выслкаў царквы і дзяржавы па своечасовым завяршэнні

мясцовым ўзроўне, калі прадстаўнікі касцёла прапануюць перадаць ім капліцы (асабліва на могілках), якія разбураюцца з-за адсутнасці карыстальніка. З другога боку, аднаўленне касцёлаў магчымае і мэтазгоднае толькі пры наяўнасці дастатковай колькасці вернікаў. Як яны лічаць, іх аднаўленне мае сэнс толькі калі там будзе праходзіць служба. Існуюць пэўныя складанасці і з унясеннем аб'ектаў у спіс гісторыка-культурнай спадчыны.

Загадчык сектара па ахове гісторыка-культурнай спадчыны Упраўлення па ахове гісторыка-культурнай спадчыны і рэстаўрацыі Мінкультуры Наталля Хвір адзначыла, што па выніках сумеснай праверкі з

Захаванне аб'ектаў сакральнай спадчыны – дыялог зацікаўленых бакоў

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 3)

Асабістыя ўражанні ад пачутага ў дыскусіі круглага стала вельмі сумныя.

Галоўная бяда ў тым, што бакі не ведаюць не толькі, што робіцца ў іншых ведамствах, але і не валодаюць інфармацыяй аб стане і выкарыстанні аб'ектаў. Выклікае здзіўленне, што адказныя асобы прапануюць уключаць храмы ў турыстычныя маршруты і прыцягваць святароў да правядзення экскурсіяў па храмах. Але ж гэта ўжо практыкуецца. Амаль кож-

ны з турыстычных маршрутаў тураператараў прадугледжвае наведванне дзейных храмаў. Як у БПЦ, так і ў Каталіцкім касцёле працуюць свае паломніцкія аддзелы. І шмат дзе пры храмах створаныя музейныя экспазіцыі. Выпускаюцца відэаматэрыялы і друкаваная прадукцыя, у тым ліку і па асобных храмах. Архітэктурна-мастацкі савет і Камісія па царкоўным будаўніцтве, архітэктурны і рэстаўрацыі БПЦ існуюць самі па сабе. У палажэнні пра іх нічога не сказана аб пільнай увазе да будынкаў, што з'яўляюцца

гісторыка-культурнай каштоўнасцю.

Адчуваецца востры недахоп прававых ведаў, напрыклад, як унесці помнік у адпаведны спіс, як вырашыць зямельна-маёмасныя пытанні, які забяспечыць рэжым выкарыстання і аховы, хто і якую адказнасць нясе за іх парушэнні і адсутнасць кантролю і г.д.

На думку карэспандэнта «КГ», палепшыць справы з захаваннем аб'ектаў сакральнай спадчыны зусім нескладана. Па-першае, трэба навесці элементарны парадак і стварыць сістэму

ўліку і кантролю, якія б працавалі. Каб зрушыць з месца праблему стварэння дзейснага кантролю за захаваннем адпаведных рэжымаў помнікаў, трэба неадкладна падрыхтаваць і ўнесці прапановы па змяненні заканадаўства, бо ўсе ўсведамляюць, што інспектар, падначалены выканкаму, не можа ўказаць старшыні, што той робіць не так. У галіне павышэння інфармаванасці (у тым ліку прававых ведаў) Мінкульту варта ініцыяваць арганізацыю працоўных груп, курсаў, практычных семінараў з запрашэннем юрыстаў,

навукоўцаў, спецыялістаў Мінкультуры, Дзяржкамзема. У гэтым вялікую дапамогу дзяржаве маглі б аказаць спецыялісты грамадскай арганізацыі «Беларускі камітэт Міжнароднай рады па помніках і мясцінах ІКАМОС». На жаль, дзяржаўныя органы лічаць сябе апошняй і самай кампетэнтнай інстанцыяй і адмаўляюць у даверы грамадскасці.

Сустрэча за круглым сталом у Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі ці не першы крок на складаным шляху захавання, аднаўлення і вяртання да жыцця аб'ектаў сакральнай спадчыны. Рэзалюцыя круглага стала размешчана на сайце Міністэрства культуры. Прапановы можна накіроўваць на электронны адрас гэтай установы.

*Наш карэспандэнт
Фота Наталі КУПРЭВІЧ*